

Látogatás Pásztor Jánosnál a Gömbös-szobor alkotójánál

Ritkán laknak a művészek Budapest főváros közepén, a Rózsadomb, Buda hegyei kedves települési helyük, ahol a fák és a virágzó bokrok felfrissítetik fantáziájukat. Pásztor János szobrászművész, a most felavatott Gömbös-emlékmű tervezője is kertes-villás budai telepen lakik, a Horthy Miklós-körtértől nem messze. Ha ezen a vidéken kiszállsz a nehezen megszerezhető taxiból, azt hiszed, a Rózsadombon tetted lábadat a földre, rigófütty, frissen öntözött zöld pászittablák, virágzó liliom- és kékfürtös szarkalábágyak fogadnak s a fákon piroslik a cseresznye.

Pásztor János művei talán minden élő magyar szobrászművészéi közt a legismeretebbek. A magyar közönség szívébe fogadta közvetlen hatású, fölényes tudással és mély átérzéssel megmintázott szobrait. Ismerjük műveit Budapest tereiről, utcáiról s temetőiből, a műcsarnok kiállításairól és szépművészeti folyóiratok reprodukcióiból. A Rákóczi-szobor a képviselőház mellett, a várbeli Kazinczy-emlék, a Gellért-fürdő Primaverája, a margitszigeti Tompa-szobor s a Szépművészeti múzeumban őrzött figurák, a vidéki hősi emlékek mind alkotóerejének változatos gazdagságát hirdetik.

Pásztor János most súlyos betegségből épült fel, egyik lábát veszítette el. Kényelmesen épített, úri villájában pihenni ki a betegség testi és lelki megrázkódtatásait, ahol felesége hűséggel, együttérző ápolással segíti elő gyógyulását.

Az első sikerek

Polgári lakásukban családi fényképek ékesítik a falakat, menyasszonylányok, érettségiző fiúk, unokák képei, másutt a háziasszony estélyiruhás festményét látjuk a szalón falán, vagy a családapát díszmagyarban. Főúrnáknál, gyűjtőknél régi olasz vagy németalföldi, esetleg modern francia és magyar festményeket találunk. Mennyivel őszintébb és melegebb egy művész otthonában saját műveinek, a maga teremtményeinek társasága, ami egyesíti a családi fényképek szívből szakadt őszinteségét és a műgyűjtemények értékét. Csak egy művész engedheti meg magának ezt a fényűzést. Pásztor János tágas, csendes lakását a művész szobrainak kicsinyített másai díszítik, csipketerítőkön állnak és ülnek női aktjai bronzból és márványból.

Pásztor János személyes megjelenését keményebbnek, ridegebbnek képzeltem, talán ahogy egy festő a követ dolgozó szobrászt elképzeli és azt hittem, az elviselt szenvedés nagyon felzaklatta idegrendszerét. De jólesően közvetlen és szelíden mosolyog. Semmi póz vagy zavaró gög nincsen benne, amivel annyiszor találkozunk hivatali nagyságoknál, akik az emberi szenvedésekre oly magasból néznek le. Szerény, közvetlen, baráti, ahelyett, hogy nagyságát bármilyen módon is éreztetné.

A beszélgetés során kiderül, hogy a Gömbös Gyula-emlékszobor nem a művész utolsó munkája, műtermében készen áll gipszből Petőfi szobra, melyet az állam a milánói Ambrosiana számára rendelt.

Érdeklődünk a művésznél pályafutásáról, művészi életének kiemelkedő mozzanatairól. Pásztor János elmondja, hogy már gyermekfővel kezdte gyúrni az agyagot szülővárosában, a híres fazekasok hazájában, Hódmezővásárhelyen.

— Mint három-négyéves gyermeket elvitt édesanyám az állatseregletbe, ott nagyon megtetszettek a különös, sohasem látott állatok s mikor hazajöttem, az országút sa-

rából kiformáztam egy elefántot. Az emberek csodálkozva sereglettek felismerhető művem köré és megjósolták: „A gyermekből szobrász lesz“.

— Volt-e családjában művészi hajlam? — Édesapám operanékes szeretett volna lenni, el is szökött hazulról, de nagyapám szemében a kántorság többet jelentett a világhírnél s így édesapám tényleg énekeskántor lett Vásárhelyen.

Pásztor János bátyja is örökölt a művészi hajlamból. Pásztor József író lett. A kis Jánosnak nem nehéz az agyagművesektől nyarsanyagot szerezni s egyik agyagiparos rokona ki is égéti a szeretettel meggyúrt műveket. Első modelljei édesanyjának óvodástanítványai. Bátyja hamar felismeri tehetségét és felfigyel rá egy Vásárhelyre vetődött olasz portréfestő is, aki a bécsi akadémiai kiképzést ajánlja a szülőknél is. De a gyermek fél a német nyelvtől s inkább Pesten iratkozik be az iparrajziskolába tizennégyéves korában. Itt Mátray Lajos a tanárja, a városligeti Fontaine Lumineuse szobrainak tervezője. Az iparrajziskolán úgy kitűnik a fiatal növendék, hogy állami ösztöndíjjal Párisba küldik, ahol két évig folytat tanulmányokat. Bámulja Rodint és kortársait, de a régieket is behatóan vizsgálja, nem egyszer a Louvreban fogyasztja el diákos ebédjét. A művészkolégák, a nemzetközi társaság is jó hatással van rá, már az első két hónapban díjat nyer az akadémián a harminc kollégájával folytatott versenyen. Tizennyolcéves korában utazza végig először Itáliát, ami kitörölhetetlen nyomot hagy fogékony lelkében. A minden művészek igazi hazája, kinces városa, Firenze még most is felmelegíti lelkét. Elmerenve, meghatva mosolyog:

— A Medici-kápolna, Michelangelo fejedelmi siremlékei egészen felkavartak, a

A Primaverától a Rákóczi-szoborig

A hódmezővásárhelyi tartózkodás jelentette a megindulást Pásztor János számára. Jól érezte magát az ősi talajon, ahol boldog együttesben dolgozott párisi kollégáival, Rudnayval, Tornyai Jánossal, Endre Bélával, akiket ő vitt le oda. Mikor Pestre feljön, a Várbazárban kap helyet. Aktmin-tázásba kezd. Szobrai kiállítja a Műcsarnok s állandóan veszik műveit a magánosok. Itt mintázza az „Elűzött“ szobrát, ami szintén jelentős állomás művészeti fejlődésében. Ezzel a szoborral már a háború előtt, 1913-ban állami nagy aranyérmert nyert, sőt még a Ferenc József utazási ösztöndíjat is.

— A kis állami aranyérmert a „Primaverával“ kaptam — teszi hozzá a művész szinte mellékesen.

— Az „Elűzött“ nem is akartam beküldeni a műcsarnokba, mert akkor jöttem haza egyik olaszországi utamról és Itália szobrászata után nem találtam különösebb jelentőségűnek.

A háború alatt mint katona, a művész légnymást kapott s mint lábadozó katona azután Szegeden dolgozott. Ottani munkásságára egy fahonvéd emlékeztet a város-házán.

— Annyit dolgoztam, nem is jut eszembe egyszerre minden, — mentegeti magát a művész, — sok portrét készítettem, de a portrémintázás nem volt céltom. Forma-problémák érdekelték s csak olyan fejet mintáztam szívesen, ami formai szempontból megkapott. A most a Szépművészeti múzeumban lévő fejszobrokat is örömmel készítettem.

Az aktok megimntázásával párhuzamban nevezetes siremlékeken is dolgozik Pásztor János. Ő készíti Lotz Károlyi siremlékét, majd a Greguss-díjat nyeri el a Bartha-siremlékpályázaton. Erre a klasszikus szépségű és michelangeloi erejű hármass csoportra mondotta a bírálóbizottság, hogy „hat évre visszamenőleg a legjobb szobor“.

— *Liber Endre, Palló Ede emléket is*

legnagyobb élményt jelentették számomra Michelangelo remekei a hozzájuk illő környezetben. Ott igazán megfélekedzik az ember minden más egyébről, amit az életben oly fontosnak tartanak az emberek. Itáliának minden művészi mozzanata mélyen a lelkembe vésődött örökre.

A fiatal művész mégis visszavágyik a külföldről szülővárosába, Hódmezővásárhelyre. Tanulmányai elvégzése után ott él és dolgozik műtermében. Innen küldi be huszonkétéves korában a Pesten hirdetett Munkácsy-szoborpályázatra első, feltűnést keltő művét, amivel megnyeri a pályázatot, bár a legtöbb magyar mester beküldte alkotásait.

— Magától jött az elismerés, én vidéken éltem, nem ismertek a fővárosban. A lapok magasztaló cikkeiből tudtam meg az örömhírt.

Vásárhelyen parasztok közt él a fiatal művész, ott mintázza spontán a magyar vidék jellegzetes alakjait, a széleskalapú, pipázó, subás, törölmetszett falusiakat. Közülük való a „Búcsuzkodás“ híres páros jelenete, amelynek témája a katonának bevált legény kézzorítása apjával. Nem ok nélkül terjedt el ez a kitűnően elkapott jelenet. Az ifjú a magabizó testi erőt állítja elénk, míg az apa jelenti a lelket, a fiára felnéző, meghatott, szinte alázasatos, gyermekét féltő öregembert. Bensőséges, szívbőljött alkotás ez.

— Az ócskapiacra láttam hasonló jelentekeket. Hazarohantam, megmintáztam kicsiben. Lyka Károly ajánlotta, hogy kivitelezem nagyban a tervet, ő volt a szobor első méltatója.

A Búcsuzkodást megvette a Szépművészeti múzeum, fából megvan a nürnbergi városi múzeumban s a pittsburgi egyetemen, míg a szegedi múzeumban homokkőből.

mintázza és sok hősi emlékművet rendelnek nála vidékről. Székesfehérvárott, Makón, Orosházán, Szentesen is állnak az ő átlagon felüli művészi értékkel bíró hősi szobrai.

A hatalmas Rákóczi-szobor keletkezésének körülményeiről érdeklődünk:

— Mindig előzetes tanulmányokat végez. Beleélem magamat a feladat szellemébe, úgy hogy mire hozzáfogok a mintázáshoz, már nincs szükségem a modellre, ami csak gátolná a művészi erő érvényesülését. A Rákóczi-szobor készítése előtt rengeteget jártam a bécsi levéltárban, felkutatam forrásmunkákat, de végül is annyi ellentétes véleményt olvastam össze, hogy visszatértem lélekben a diákkori Rákóczi-ideámhoz és azt mintáztam meg.

— És magát a lovasszobor-probléma nagy feladatát, hogy oldotta meg ilyen elevenen és hibátlanul?

— A bécsi spanyol lovasiskolában figyeltem meg mozgás közben a lovakat, nem egy lovat állítottam be modellül. A műtermembe nem lépett be ló. Utcán járva is ellestem egy-egy megfelelő részletet, fület, lábat, fejet. Így rakódott össze bennem az anyag, aminek alapján hozzáfoghattam a művészi alkotáshoz.

A Gömbös-szoborról beszélünk.

— Különösen nehéz probléma volt. Közelebb hozta hozzám, hogy az elhunyt nagy magyar embert személyesen ismerem és a személyes találkozások mély impressziókat keltettek bennem. A szoborral egyszerre akartam emléket állítani a kiváló katonának és a rendkívüli államférfiúnak.

Lemegyünk Pásztor János műtermébe, ami most visszavárja gazdáját. Impozáns az első benyomás. A hatalmas helyiségben egymás mögött, egymás mellett mozognak

Imprimé ruha P 39.⁰⁰-161

Imprimé vászonruha P 41.-161

Santung kosztüm (tisztaselyem) P 178.-161

Lenvászon kosztüm P 64.⁵⁰

Virágos szoknyák P 17.⁰⁰-161

Svájci baliszt blúz P 17.⁵⁰

Strand-köntös, pongyolák P 29.⁰⁰-161

HAUAS

IV., Kálvin-tér I.

az emberfölötti alakok. Egy nem mindennapi szellem teremtményei. A csupaélet paraszti alakok kicsi agyagszobrai megdöbbentően közvetlenek a délutáni árnyékban. A Varró asszony csendes lélegzetvételt és a tü pattogását szinte halljuk a fejkendő alól. A fejkendő is megnyilvánul az a monumentális egyszerűség, az a cifraságnélküli biztonság és pózmentesség, ami aktjait és kompozícióit oly meggyőző erejűvé és nemessé teszi. „Ad astra“, a csillagvizsgáló intézet szobra átszellemült fejével fölfelé feszül, épp úgy, mint mellette a síremlékszobor aktja. A Kazinczy-szobor géniusza nyugodt, hűvös mérsékletével, az Elűzött lázadó temperamentumával, a Toldi-szobor magyar őserével s a megrendítő hármass figurájú Bartha-kompozíció fensége, a Báthory István-szobor attilai nyugalma és csipős magyar karaktere mind arról győznek meg, hogy Pásztor János szelleme bámulatosan fogékony és kiapadhatatlan. A magyar paraszti élet izes zsánerszerűségét, az átszellemített aktok tisztaságát, a hazafiúi történelmi gondolatot Pásztor János egyforma biztonsággal, elevenre tapintó lényegmegérzéssel, nemes egyszerűséggel adja elő. Aki ennyi isten-áldotta tehetséggel rendelkezik, annak meg fogja adni azt is a sors, hogy a testi megrázkódtatást kiheverve, újra hozzáfogjon a nagy művek kivitelezéséhez, amiket eddig is könnyedén, biztosan, magától értetődően alkotott. R. Szörédi Iona